

nedostacima i zbog toga se prilikom uspoređivanja suvremenih metoda s nekim starim metodama ovaj faktor mora uvijek imati na umu. Danas je nezamislivo ilustrirati ples nepreciznim znakovima i riječima, jer se dobiva pogrešna slika o njegovu stilu pa i o ritmičkoj tačnosti. Čitalac će različite formulacije moći protumačiti na različite načine. Zapisi će biti dobri kao podsjetnik onome tko već poznaje opisani ples, ali nemaju prave vrijednosti za čitaoca koji se prvi put susreće s plesnom materijom nekoga kraja, osim kao indikator da neki ples tamo postoji. Sestre Janković nisu dobar dio materijala sakupile u izvornom ambijentu, na selu, nego su im izolirani kazivači pripovijedali o plesu i plesnim običajima u Beogradu ili drugomu kojem gradskom centru. Sve običaje iz Jasenovca, npr., govorio im je jedan jedini kazivač i to u Beogradu. Podaci dobiveni na taj način ne mogu se provjeriti, ne mogu se procijeniti vrela iz kojih su uzeti. Autorice ne navode godine rođenja kazivača, pa nismo sigurni je li riječ o starim kazivačima koji govore o starijoj tradiciji ili o mladima.

Isticanjem u naslovu da se radi o srpskim narodnim igrama u Dubici i Jasenovcu dovodi se čitalac u dvostruku nedoumicu. Može se pretpostaviti da je riječ o jednoj od više specifičnosti ili o isključivosti takva plesanja u tom kraju, što je u oba slučaja pogrešno. U Posavini, Baniji i dijelu Slavonije i hrvatsko i srpsko pučanstvo pleše jednako, ima slične običaje. Tendencija davanja uskih nacionalnih obilježja pojedinim plesovima i naučno je neosnovana (vidi o tome moj članak o geografskoj podjeli narodnih plesova u ovome godišnjaku) i politički pogrešno usmjeren. Sestre Janković su i prije upadale u slične greške. U djelima gdje opisuju plesove iz Srbije govore kako ih izvodi srpski živalj, a u knjigama gdje govore o području Makedonije (ma da se to ime ne može naći kod njih) niti jednom ne spominju Makedonce, nego ih zovu plemenskim nazivima Mijaci, Brsjaci itd. Tako će u makedonskim selima razlikovati igre hrišćana (lesnoto, teškoto), Cigana i Turaka. U Bosni se, uz Srbe, spominju i katolici, a u Bačkoj, uz pravoslavne Srbe — Bunjevci. U pregledu srpskih narodnih igara uključeni su među srpske i bunjevački plesovi. Crnogorci se također ne spominju pri opisivanju plesova iz Crne Gore.

U ovoj osmoj knjizi autorice kazuju da je u Dubici i Jasenovcu »srpski živalj predstavljao živi bedem u borbi protiv Turaka« — što je neopravdana isključivost u odnosu na Hrvate. U sedmoj knjizi (1952) opisuju se igre (plesovi) iz Dalmacije (Kosovo, Vrlika, Sinj, Kijevo, Split) i to kao srpske. Uza sve poštovanje za zaslužnu djelatnost sestara Janković i stanovito razumijevanje za njihovu privrženost zastarjelim shvaćanjima, postavlja se pitanje nije li im bar tkogod od recenzenata ili izdavača mogao skrenuti pažnju na njihov način obilježavanja naših naroda koji nije u skladu s našim bratskim i ravnopravnim odnosima i ne odgovara objektivnom stanju.

Ivan Ivančan

VIOLET ALFORD, SWORD DANCE AND DRAMA. Merlin press, London 1962.

Engleska folkloristkinja Violet Alford napisala je više radova s područja narodne umjetnosti, a posebno plesa. Studirajući plesove različitih zemalja, naročito su je zanimali plesovi s mačevima, pitanje njihove raširenosti i problem postanka. Ovim svojim najnovijim djelom pokušala je da donese odgovor upravo na ta pitanja.

O mačevnim plesovima i njihovu postanku postojalo je već i do sada nekoliko nazora. Po jednome su oni vojničkoga postanka, te su nastali iz vojnih vježbi, od priprema za rat ili iz turnirskih vježbi srednjovjekovnih vitezova. Glavni zastupnici ove teze K. Müllenhoff i C. Zibrt stariji su autori i poslije njih javilo se nekoliko novih mišljenja. C. Sachs drži da se u plesu s oružjem uopće odražavaju dvije snage koje unapređuju rast vegetacije: apotropejska i pozitivna (tj. aktivna, izazovna, faljčka). No dok se Sachs bavi mačevnim plesom tek uzgred, za K. Meschkea i R. Wolframa to su glavne teme razmišljanja. Meschke postavlja tezu prema kojoj plesovi s mačevima prvotno pripadaju agrarnoj kulturi. Njime se bave društva seljačke mladeži, a otuda onda prelaze češovskim korporacijama. Wolfram drži da je ples s mačem po svom obrednom sadržaju ritualna posveta mladosti, prava slika inicijacijskih obreda. Po Wolframu to je običaj tradicionalnih muških društava. Postoji još jedna koncepcija koje se izričito ne drži ni jedan autor, ali svaki od do sada

citiranih pisaca uočava mogućnost kompleksnosti same pojave. U toj kompleksnosti naslućuje se i vjerojatnost udjela kulta pokojnika u stvaranju mačevnoga plesa. Plesanje s mačem ovdje je sredstvo da se udobrovolje ili otjeraju opasni duhovi umrlih predaka.

Violet Alford prilazi problemu s druge strane. Iako izričito kaže da tu nema dokaza i možda ih nikada neće ni biti, da je u pitanju samo njezina radna hipoteza, ona navodi mnogo materijala u želji da dokaže kako je ples s mačevima nastao kao izraz posebne rudarske sredine i kulture. Put kojim nas V. Alford vodi ide od reljefa u Luksoru iz godine 3400 prije naše ere preko Elama (3000—2600) pa Irana do povijesnih vremena. Primjećuje da se ples s mačevima javlja u krajevima bogatim metalom u prehistorijskim i historijskim rudnicima. Kasnije se tradicija proširila i na nemetalonosne rudnike, tj. na rudnike soli, gipsa, kretna i drugih. Obožavanje metala u prvim stoljećima njegove pojave dovelo je do legendi i mnogih magijskih primjena. Klasični pisci, pjesnici i povjesničari slažu se u tome da je metal došao »s neba«. Njega čuvaju svećenička bratstva zapravo prvi rudari, topioničari i kovači. Svećenička bratstva kao koribanti, kureti i japigi plešu oko metala da ga zaštite svojim magijskim pokretima. Uz dužnosti čuvanja kovina, ta su bratstva imala dužnost dozivanja proljeća, skakanje za bolje runo, ljetinu i što brojniju novorođenčad. U antici su tražili nova područja da u njima rade i trguju, pa priče o magijskim plesačima u pećinama, ustupaju mjesto legendama o visoko cijenjenim i strašnim kovačkim porodicama. Prema V. Alford prijelaz od tih kovača do kovačkih čehova kao nosilaca mačevnog plesa nije dalek. Iako je verzija autorice vrlo interesantna, ipak nije prihvatljiva stoga što argumenti koje navodi nisu pouzdani. Teško bi bilo u svijetu pronaći veći teritorij na kojem ne bi bilo bar nekakvih rudnika, pogotovo ako se izbor proširi i na rudnike nemetala. Prema tome, ako se dobar dio pojava plesa s mačevima podudara s nekim rudarskim krajem, to nije baš neobično. S druge strane, u tabelama što ih V. Alford donosi u svojoj knjizi a koje pokazuju raširenost i karakteristike mačevnih plesova, poseban stupac prikazuje vrste rudnika koji se nalaze na pojedinim plesnim područjima. U više od trećine lokaliteta ne navodi se nikakav rudnik, a tako je upravo i s našim jadranskim primjerima. Kao treće, može se jasno u slučajevima davnih svećeničkih bratstava, koja su izvodila ples s mačevima, primijetiti njihova uloga u buđenju prirode i izazivanju plodnosti. V. Alford iznosi, doduše, i taj dio njihove djelatnosti, no držim da bi mu trebalo dati prvenstveno značenje.

Knjiga je podijeljena u sedam poglavlja. Osim prvog i posljednjeg, u kojima se iznosi osnovna koncepcija, u preostalim pet poglavlja posebno se govori o plesovima s mačem u Velikoj Britaniji, u južnoj Evropi (tu su uključeni i naši slučajevi), u germanskoj sferi, u Čehoslovačkoj, Mađarskoj i Rumunjskoj, pa na Iberskom poluotoku.

Za nas je važan odsjek u kojem govori o plesu s mačevima na jadranskim otocima Korčuli i Lastovu. V. Alford jedan je od rijetkih etnokoreografa koji je dobro uočio da postoji bitna razlika između korčulanske moreške i kumpanijā. Ipak u iznošenje mnogih pojedinosti osjeća se njena nedovoljna informiranost. Tako govori o »plesnim zakonima« iz 1620. očito misleći na pravila žrnovske organizacije. U nošnji govori o nekoj ritualnoj pregači, o vrećastim hlačama plesača te o mačevima koji su izrađeni kod kuće — što ne odgovara činjenicama. Podaci koje iznosi za lastovsko pokladno kolo mnogo su tačniji, iako su se i tu potkrale neke manje pogreške.

Djelo V. Alford nastoji svestrano ispitati plesove s mačevima u Evropi, no u tome nije sasvim uspjelo. Dok su plesovi Britanije, Španjolske, Belgije, Njemačke, Švicarske, Austrije, Čehoslovačke, a donekle i Italije, Poljske, Mađarske i Rumunjske sistematski praćeni, od jugoslavenskih je prikazan samo manji dio, a bugarski, ruski i neki pojedini slučajevi u drugim zemljama nisu ni spomenuti. Ipak, ovdje je posrijedi vrijedan pokušaj da se na jednome mjestu sintetički prikažu plesovi s mačevima.

Knjiga je dobro opremljena tabelama, crtežima, fotografijama i jednom geografskom kartom koja prikazuje rasprostranjenost plesa s mačevima u Evropi.

Ivan Ivančan